

Γνωμοδότηση της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής σχετικά με την «Πρόταση οδηγίας του Συμβουλίου για την εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης των προσώπων ανεξαρτήτως θρησκείας ή πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού»

COM(2008) 426 τελικό (Πρόσθετη γνωμοδότηση)

(2009/C 182/04)

Εισηγητής: ο κ. CROOK

Στις 23 Οκτωβρίου 2008, η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή αποφάσισε, σύμφωνα με το άρθρο 29 παράγραφος α του Εσωτερικού Κανονισμού της, να καταρτίσει πρόσθετη γνωμοδότηση με θέμα την

«Πρόταση οδηγίας του Συμβουλίου για την εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης των προσώπων ανεξαρτήτως θρησκείας ή πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού»

COM (2008) 426 τελικό (πρόσθετη γνωμοδότηση σε γνωμοδότηση πρωτοβουλίας)

Το ειδικευμένο τμήμα «Απασχόληση, κοινωνικές υποθέσεις και δικαιώματα του πολίτη», στο οποίο ανατέθηκαν οι σχετικές προπαρασκευαστικές εργασίες, υιοθέτησε τη γνωμοδότησή του στις 10 Δεκεμβρίου 2008, με βάση εισηγητική έκθεση του κ. CROOK.

Κατά την 450ή σύνοδο ολομέλειάς της, της 14ης και 15ης Ιανουαρίου 2009 (συνεδρίαση της 14ης Ιανουαρίου 2009), η Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή υιοθέτησε με 183 ψήφους υπέρ, 7 ψήφους κατά και 18 αποχές την ακόλουθη γνωμοδότηση.

1. Συμπεράσματα και συστάσεις

1.1 Η ΕΟΚΕ επικροτεί το σχέδιο οδηγίας, το οποίο σε γενικές γραμμές ακολουθεί τις συστάσεις που διατύπωσε στην πρόσφατη γνωμοδότηση πρωτοβουλίας σχετικά με τα μέτρα κατά των διακρίσεων σε τομείς πέραν της απασχόλησης ⁽¹⁾ και το οποίο θα οδηγήσει στη θέσπιση συνεκτικών κριτηρίων προστασίας έναντι όλων των διακρίσεων που αναφέρονται στο άρθρο 13 της ΣΕΚ σε όλη την ΕΕ.

1.2 Ωστόσο, η ΕΟΚΕ πιστεύει ότι σε ορισμένους τομείς η οδηγία παρέχει χαμηλότερο επίπεδο προστασίας από εκείνο που παρέχεται ήδη δυνάμει των οδηγιών για τη φυλετική ισότητα και για την ισότητα των φύλων.

1.3 Τούτο συμβαίνει με το άρθρο 2, το οποίο προβλέπει εξαιρέσεις από την απαγόρευση των διακρίσεων, ιδίως όσον αφορά τις χρηματοοικονομικές υπηρεσίες. Η ΕΟΚΕ συνιστά να ισχύσουν για την ηλικία και την αναπηρία οι ίδιες απαιτήσεις διαφάνειας, ελέγχου και εποπτείας που ισχύουν ήδη για την ισότητα των φύλων.

1.4 Η ΕΟΚΕ θεωρεί ότι το άρθρο 3, στο οποίο προσδιορίζεται το πεδίο εφαρμογής της οδηγίας, θέτει περιορισμούς και επιτρέπει πολλές εξαιρέσεις που θα υπονομεύσουν την αποτελεσματικότητα της οδηγίας στο σύνολό της.

1.5 Η ΕΟΚΕ φρονεί ότι η διάταξη του άρθρου 4 σχετικά με την υποχρέωση των παρόχων αγαθών και υπηρεσιών να λαμβάνουν προληπτικά μέτρα για την αντιμετώπιση των αναγκών των ατόμων με ειδικές ανάγκες και να προβλέπουν εύλογες προσαρμογές είναι πολύ περιορισμένη.

⁽¹⁾ Γνωμοδότηση ΕΟΚΕ σχετικά με την επέκταση των μέτρων για την καταπολέμηση των διακρίσεων σε τομείς πέραν της απασχόλησης και η σκοπιμότητα μιας ενιαίας, σφαιρικής οδηγίας κατά των διακρίσεων, εισηγητής: κ. Crook, (EE C 77 της 31.3.2009, σ. 102)

1.6 Η ΕΟΚΕ σημειώνει ότι η σύσταση των φορέων ισότητας που προβλέπει το άρθρο 12, σε αντίθεση με τους φορείς που προβλέπονται βάσει των οδηγιών για τη φυλετική ισότητα και για την ισότητα των φύλων, δεν καλύπτει τον τομέα της απασχόλησης, συνιστά δε να αποτελέσει αντικείμενο νέας αιτιολογικής σκέψης.

1.7 Η ΕΟΚΕ εκφράζει τη δυσaréσκεία της για το γεγονός ότι η οδηγία δεν καλύπτει επαρκώς το θέμα των πολλαπλών διακρίσεων και καλεί την Επιτροπή να καταρτίσει σύσταση για το ζήτημα αυτό.

2. Γενική επισκόπηση

2.1 Στην πρόσφατη γνωμοδότηση πρωτοβουλίας που εκπόνησε, η ΕΟΚΕ ανέλυσε την ισχύουσα κοινοτική και εθνική νομοθεσία κατά των διακρίσεων και κατέληξε στο συμπέρασμα ότι «είναι πλέον ανάγκη να θεσπιστεί νέα κοινοτική νομοθεσία, η οποία να απαγορεύει τις διακρίσεις πέραν του πεδίου της απασχόλησης λόγω θρησκείας ή πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας και γενετήσιου προσανατολισμού».

2.2 Έχοντας την ευκαιρία να εξετάσει το περιεχόμενο της πρότασης της Επιτροπής για μια οδηγία του Συμβουλίου για την εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης των προσώπων ανεξαρτήτως θρησκείας ή πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού, και διαπιστώνοντας ότι ορισμένες από τις ανησυχίες που είχε εκφράσει δεν καλύπτονταν πλήρως, η ΕΟΚΕ αποφάσισε να συντάξει πρόσθετη γνωμοδότηση σχετικά με την προτεινόμενη οδηγία.

2.3 Η ΕΟΚΕ επικροτεί το γεγονός ότι πολλές από τις διατάξεις της προτεινόμενης οδηγίας αναπαράγουν τις διατάξεις άλλων οδηγιών του άρθρου 13: οι ορισμοί της άμεσης και έμμεσης διάκρισης και της παρενόχλησης, οι διατάξεις για την επιβολή και τα δικαιώματα αποκατάστασης, περιλαμβανομένης της αντιστροφής του βάρους της

απόδειξης, η προστασία έναντι αντιποίνων και οι κυρώσεις, που πρέπει να είναι αποτελεσματικές, αναλογικές και αποτρεπτικές. Όπως και στην οδηγία για τη φυλετική ισότητα ⁽²⁾, το πεδίο εφαρμογής της προτεινόμενης οδηγίας καλύπτει την κοινωνική προστασία, συμπεριλαμβανομένων της υγειονομικής περιθάλψης, των κοινωνικών πλεονεκτημάτων, της εκπαίδευσης και της πρόσβασης σε αγαθά και υπηρεσίες, καθώς και της στέγασης (παρότι, όπως αναλύεται κατωτέρω, με περιορισμούς και αποκλεισμούς που θα μπορούσαν να περιορίσουν το πλήρες πεδίο εφαρμογής).

2.4 Στις παρατηρήσεις που ακολουθούν, η ΕΟΚΕ επικεντρώνεται σε συγκεκριμένες διατάξεις οι οποίες, κατά την άποψή της, ρητώς ή σιωπῶς θα μπορούσαν να έχουν ως αποτέλεσμα την παροχή χαμηλότερου επιπέδου προστασίας για τη θρησκεία ή τις πεποιθήσεις, την αναπηρία, την ηλικία ή τον γενετήσιο προσανατολισμό από το επίπεδο που εξασφαλίζεται δυνάμει των άλλων οδηγιών του άρθρου 13 για τις διακρίσεις λόγω φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής ή λόγω φύλου.

3. Παρατηρήσεις επί συγκεκριμένων άρθρων

3.1 Άρθρο 2

3.1.1 Το άρθρο 2 ορίζει την έννοια της διάκρισης· στο άρθρο 2, παράγραφος 1 και άρθρο 2, παράγραφος 4 διατυπώνονται οι ίδιοι ορισμοί βασικών εννοιών με εκείνους που υπάρχουν στις λοιπές οδηγίες του άρθρου 13. Το άρθρο 2, παράγραφος 5 καθιστά μορφή απαγορευμένης διάκρισης την άρνηση εύλογων προσαρμογών, όπως προβλέπονται στο άρθρο 4, παράγραφος 1, στοιχείο β.

3.1.1.1 Για να εξασφαλιστεί η ακριβής μεταφορά της οδηγίας στην εθνική νομοθεσία και έχοντας υπόψη την απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου στην υπόθεση *Coleman κατά Attridge Law*, στην οποία επιβεβαιώνεται ότι η απαγόρευση των δυσμενών διακρίσεων λόγω ειδικών αναγκών στην οδηγία 2000/78/ΕΚ ισχύει και για πρόσωπα που συνδέονται με ένα άτομο με ειδικές ανάγκες ⁽³⁾, η ΕΟΚΕ συνιστά να διευκρινιστεί στην οδηγία ότι οι διακρίσεις για τους λόγους που αναφέρονται στην οδηγία περιλαμβάνουν και τη δυσμενή διάκριση για λόγους σύνδεσης με πρόσωπα ορισμένης θρησκείας ή πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού.

3.1.2 Το άρθρο 2, παράγραφος 6 επιτρέπει στα κράτη μέλη να ορίσουν ότι η διαφορά μεταχείρισης λόγω ηλικίας δεν συνιστά διάκριση εάν «δικαιολογείται από θεμιτό σκοπό και εάν τα μέσα για την επίτευξη του σκοπού αυτού είναι κατάλληλα και αναγκαία».

3.1.2.1 Η ΕΟΚΕ συνιστούσε σχετικά ⁽⁴⁾ η ικανότητα παροχής προνομιακής μεταχείρισης να ισχύσει και για τα άτομα με ειδικές ανάγκες που εμπίπτουν στα ίδια κριτήρια δικαιολόγησης· το μέτρο αυτό θα έπρεπε να είναι συμπληρωματικό των μέτρων για τη διασφάλιση της αποτελεσματικής πρόσβασης, όπως προβλέπεται στο άρθρο 4.

3.1.2.2 Θα έπρεπε να δηλώνεται ότι, για να είναι εν προκειμένω ένας σκοπός «θεμιτός», πρέπει να είναι σύμφωνος με την αρχή της ίσης

⁽²⁾ Οδηγία του Συμβουλίου 2000/43/ΕΚ, άρθρο 3.

⁽³⁾ [2008] ΔΕΚ C-303/06, 17 Ιουλίου 2008, στην προκειμένη περίπτωση πρόκειται για δυσμενή μεταχείριση υπαλλήλου χωρίς ειδικές ανάγκες που παρέχει κατά κύριο λόγο την απαραίτητη φροντίδα στο τέκνο της που έχει ειδικές ανάγκες.

⁽⁴⁾ Υποσημείωση 1, σημείο 8.10.5

μεταχείρισης, όπως, επί παραδείγματι, η παροχή βοήθειας σε μια ομάδα, προκειμένου να συμμετέχει στον δημόσιο βίο επί ίσοις όροις.

3.1.3 Το άρθρο 2, παράγραφος 7 θα μπορούσε να επιτρέψει στα κράτη μέλη να προβλέπουν «αναλογικές διαφορές μεταχείρισης» από τους παρόχους χρηματοοικονομικών υπηρεσιών, για τις οποίες «η χρήση της ηλικίας ή της αναπηρίας είναι καθοριστικός παράγοντας για την εκτίμηση του κινδύνου βάσει σημαντικών και αξιόπιστων αναλογιστικών ή στατιστικών στοιχείων».

3.1.3.1 Η ΕΟΚΕ εκφράζει ανησυχία για το γεγονός ότι αυτή η ευρεία έκτασης εξαίρεση θα δικαιώνει τη μειονεκτική θέση στην οποία αποδεδειγμένα βρίσκονται οι νέοι, οι ηλικιωμένοι και τα άτομα με αναπηρία όσον αφορά τις τραπεζικές υπηρεσίες και μια σειρά ασφαλιστικών προϊόντων.

3.1.3.2 Πρόκειται για σημαντική διαφορά σε σχέση με την οδηγία για την πρόσβαση ανδρών και γυναικών στα αγαθά και τις υπηρεσίες ⁽⁵⁾, δυνάμει της οποίας τα κράτη μέλη δύνανται να αποφασίζουν να επιτρέπουν διαφορετικά ασφάλιστρα και παροχές για τις γυναίκες και τους άνδρες, αλλά μόνο εφόσον στηρίζονται από ακριβή αναλογιστικά δεδομένα τα οποία συλλέγονται, δημοσιοποιούνται και ενημερώνονται τακτικά· τα κράτη μέλη οφείλουν να επανεξετάζουν την απόφασή τους αυτή έπειτα από πέντε έτη.

3.1.3.3 Η ΕΟΚΕ δέχεται ότι για ορισμένα είδη δραστηριοτήτων οι κίνδυνοι ενδέχεται να είναι μεγαλύτεροι για τα άτομα μιας συγκεκριμένης ηλικιακής ομάδας ή για άτομα με ορισμένα είδη αναπηρίας. Μολαταύτα, το άρθρο 2, παράγραφος 7 επιτρέπει μεγάλο περιθώριο επιβολής διαφορετικών ασφαλιστρών χωρίς να υποχρεώνει τους παρόχους των ασφαλιστικών υπηρεσιών να κοινοποιούν αναλογιστικά δεδομένα. Οι υποψήφιοι πελάτες δεν δύνανται να γνωρίζουν εάν οι διαφορετικές τιμές είναι δικαιολογημένες, και οι ανταγωνιστές δεν θα έχουν κανένα κίνητρο να προσφέρουν πιο εύλογες τιμές.

3.1.3.4 Ακόμη και εάν τα διαφορετικά ασφάλιστρα δικαιολογούνται, η κοινοποίηση αναλογιστικών ή στατιστικών δεδομένων είναι απαραίτητη για τη διασφάλιση της αναλογικότητας που απαιτείται δυνάμει του άρθρου 2, παράγραφος 7.

3.1.3.5 Η ΕΟΚΕ συνιστά να ισχύουν για την ηλικία και την αναπηρία οι ίδιες απαιτήσεις για τη διαφάνεια, τον έλεγχο και την εποπτεία από τα κράτη μέλη με εκείνες που ισχύουν και για το φύλο. Η προτεινόμενη οδηγία θα έπρεπε να δίνει στα κράτη μέλη τη δυνατότητα να επιτρέπουν διαφορές μεταχείρισης μόνο εάν απαιτούν από τους παρόχους χρηματοοικονομικών υπηρεσιών να δημοσιεύουν ενημερωμένα αναλογιστικά ή στατιστικά στοιχεία σχετικά με τη συγκεκριμένη δραστηριότητα «κινδύνου», επί παραδείγματι την οδήγηση, τα ταξίδια, την πληρωμή στεγαστικών δανείων και την συγκεκριμένη ηλικιακή ομάδα ή αναπηρία. Τα δεδομένα αυτά θα έπρεπε να επανεξετάζονται περιοδικά ώστε να λαμβάνεται υπόψη κάθε τροποποίηση των κινδύνων, και, μετά από μια συγκεκριμένη περίοδο, τα κράτη μέλη πρέπει να έχουν την υποχρέωση να επανεξετάζουν τα στοιχεία για τη διαφορετική μεταχείριση και να μελετούν τη δυνατότητα σταδιακού επιμερισμού των κινδύνων και εξίσωσης των ασφαλιστρών.

⁽⁵⁾ Οδηγία του Συμβουλίου 2004/113/ΕΚ, άρθρο 5.

3.2 Άρθρο 3

3.2.1 Το άρθρο 3 ορίζει το πεδίο εφαρμογής της προτεινόμενης οδηγίας, δηλαδή τους τομείς δραστηριότητας στους οποίους θα ισχύσει η απαγόρευση των διακρίσεων λόγω θρησκείας ή πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού.

3.2.1.1 Η ΕΟΚΕ επικροτεί το γεγονός ότι το άρθρο 3 παράγραφος 1 στοιχεία α) έως δ) καλύπτει το ίδιο πεδίο με την οδηγία για τη φυλετική ισότητα⁽⁶⁾, ακολουθώντας τη σχετική σύσταση⁽⁷⁾.

3.2.1.2 Καθώς το άρθρο 3 παράγραφος 1 στοιχείο δ) καθιστά την «πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες διαθέσιμων στο κοινό, συμπεριλαμβανομένης της στέγασης, και την παροχή αυτών» τομείς όπου απαγορεύονται οι διακρίσεις, το σχέδιο οδηγίας αναφέρει ότι «το στοιχείο δ) εφαρμόζεται σε πρόσωπα μόνο στο βαθμό που επιτελούν την επαγγελματική ή εμπορική δραστηριότητά τους».

3.2.1.3 Η εξαίρεση αυτή, η οποία εμφανίζεται και στην αιτιολογική σκέψη 16, δεν υπάρχει στην οδηγία για την ισότητα. Η ΕΟΚΕ εκφράζει την ανησυχία της για το γεγονός ότι, χωρίς ορισμό της έννοιας της «επαγγελματικής ή εμπορικής δραστηριότητας», η έλλειψη σαφήνειας θα αποδυναμώσει τα αποτελέσματα της οδηγίας. Εάν, όπως προτείνει η Επιτροπή⁽⁸⁾, στόχος είναι να εξαιρεθούν οι ιδιωτικές συναλλαγές, τότε η ΕΟΚΕ θεωρεί ότι τούτο μπορεί να συναχθεί από το γεγονός ότι καλύπτονται μόνο τα διαθέσιμα στο κοινό αγαθά και υπηρεσίες. Επιπλέον, η αιτιολογική σκέψη 17 αναφέρει: «Είναι σημαντικό η απαγόρευση των διακρίσεων να σεβαστεί άλλα θεμελιώδη δικαιώματα και ελευθερίες, συμπεριλαμβανομένης της προστασίας του ιδιωτικού και του οικογενειακού βίου και των συναλλαγών που διεξάγονται στο πλαίσιο αυτό».

3.2.2 Το άρθρο 3, παράγραφος 2 δεν παρέχει προστασία από καμιά εκ των τεσσάρων μορφών διακρίσεων όταν σχετίζονται με πρακτικές που προβλέπονται από εθνικές νομοθεσίες σχετικά με την οικογενειακή κατάσταση και τα δικαιώματα αναπαραγωγής.

3.2.2.1 Η ΕΟΚΕ αναγνωρίζει ότι η οικογενειακή κατάσταση και τα δικαιώματα αναπαραγωγής είναι ζητήματα επί των οποίων τα κράτη μέλη έχουν αρμοδιότητα να νομοθετούν, αλλά δεν δέχεται ότι η αρμοδιότητα αυτή θα έπρεπε να εμποδίζει παντελώς τη θέσπιση πανευρωπαϊκής νομικής προστασίας από τις διακρίσεις.

3.2.2.2 *Οικογενειακή κατάσταση (marital status)*. Όσον αφορά τις εθνικές αρμοδιότητες για τη ρύθμιση της οικογενειακής κατάστασης, το Δικαστήριο απεφάνθη πρόσφατα ότι «η οικογενειακή κατάσταση και οι παροχές που εξαρτώνται από αυτήν είναι τομείς που εμπίπτουν στην αρμοδιότητα των κρατών μελών και το κοινοτικό δίκαιο δεν θίγει την αρμοδιότητα αυτή. Ωστόσο, υπενθυμίζεται ότι τα κράτη μέλη πρέπει, κατά την άσκηση της αρμοδιότητας αυτής, να τηρούν το κοινοτικό δίκαιο, μεταξύ άλλων, τις διατάξεις περί της αρχής της απαγορεύσεως των διακρίσεων»⁽⁹⁾.

⁽⁶⁾ Οδηγία του Συμβουλίου 2000/43/ΕΚ, άρθρο 3.

⁽⁷⁾ Βλ. υποσημείωση 1, σημείο 8.6.

⁽⁸⁾ Βλ. κεφάλαιο 5 «Λεπτομερής ερμηνεία των ειδικών διατάξεων» στο COM(2008) 426 τελικό.

⁽⁹⁾ Maruko κατά Versorgungsanstalt der deutschen Bühnen, C-267/06, 1 Απριλίου 2008, παράγραφος 59.

3.2.2.3 *Οικογενειακή κατάσταση (family status)*. Η έννοια αυτή δεν ορίζεται και συνεπώς είναι υπερβολικά ασαφής, για να χρησιμοποιηθεί ως βάση αποκλεισμού της προστασίας.

3.2.2.4 *Δικαιώματα αναπαραγωγής*. Η ΕΟΚΕ θεωρεί την πρόσβαση στις υπηρεσίες αναπαραγωγής ως αναπόσπαστο μέρος των υγειονομικών υπηρεσιών, ως προς τις οποίες δεν θα έπρεπε να επιτρέπεται καμία μορφή διάκρισης τόσο από το κοινοτικό όσο και από το εθνικό δίκαιο. Έχουν αναφερθεί περιπτώσεις διακρίσεων όσον αφορά τις υπηρεσίες αναπαραγωγής λόγω γενετήσιου προσανατολισμού, αναπηρίας και ηλικίας. Επιπλέον, καθώς οι γυναίκες είναι εκείνες που χρειάζονται και χρησιμοποιούν τις αναπαραγωγικές υπηρεσίες, ο αποκλεισμός της προστασίας από τις διακρίσεις στον τομέα αυτό θα συνιστούσε διάκριση λόγω φύλου, καθώς και λόγω αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού.

3.2.2.5 Κατά συνέπεια, η ΕΟΚΕ φρονεί ότι το άρθρο 3, παράγραφος 2 θα έπρεπε να επανεξεταστεί συνολικά και ότι οιαδήποτε τελική διατύπωση θα έπρεπε να αναφέρει με σαφήνεια ότι η εθνική νομοθεσία που αφορά την οικογενειακή κατάσταση ή τα δικαιώματα αναπαραγωγής πρέπει να εφαρμόζεται χωρίς τα άτομα να υφίστανται καμιά από τις μορφές διακρίσεων που καλύπτονται από την οδηγία.

3.2.2.6 Το άρθρο 3, παράγραφος 3 υπάγει την απαγόρευση των διακρίσεων στην εκπαίδευση στις υποχρεώσεις «των κρατών μελών όσον αφορά το περιεχόμενο της διδασκαλίας, των δραστηριοτήτων και την οργάνωση των εκπαιδευτικών συστημάτων τους, συμπεριλαμβανομένης της παροχής ειδικής αγωγής».

3.2.2.7 Η ΕΟΚΕ φοβάται μήπως η εξαίρεση αυτή, η οποία δεν περιλαμβάνεται στην οδηγία για τη φυλετική ισότητα, και η οποία υπερβαίνει το άρθρο 149, την διάταξη της Συνθήκης που αφορά ειδικά την εκπαίδευση⁽¹⁰⁾, περιορίσει υπερβολικά τα αποτελέσματα της οδηγίας όσον αφορά την εξάλειψη των διακρίσεων και της παρενόχλησης στα σχολεία και λοιπά εκπαιδευτικά ιδρύματα.

3.2.2.8 Η ΕΟΚΕ σημειώνει ότι το άρθρο 150 ΣΕΚ αναφέρει, με διατύπωση σχεδόν ίδια με αυτή του άρθρου 149, ότι τα κράτη μέλη έχουν ευθύνη για το περιεχόμενο και την οργάνωση της επαγγελματικής εκπαίδευσης, ωστόσο η επαγγελματική εκπαίδευση εντάσσεται στο πεδίο εφαρμογής της κοινοτικής νομοθεσίας κατά των διακρίσεων χωρίς κανέναν περιορισμό⁽¹¹⁾.

3.2.2.9 Το έναυσμα για την προτεινόμενη οδηγία έδωσαν οι περιπτώσεις διακρίσεων σε ολόκληρη την ΕΕ στον τομέα της εκπαίδευσης λόγω θρησκείας ή πεποιθήσεων, αναπηρίας και γενετήσιου προσανατολισμού. Η ΕΟΚΕ θεωρεί ότι η απαγόρευση των διακρίσεων και η προώθηση της ίσης μεταχείρισης στην εκπαίδευση έχει τόσο θεμελιώδη σημασία για την ανάπτυξη δημοκρατικών και ανεκτικών κοινωνιών, για την κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη και

⁽¹⁰⁾ Το άρθρο 149 παράγραφος 1 της ΣΕΚ αναφέρει: «Η Κοινότητα συμβάλλει στην ανάπτυξη παιδείας υψηλού επιπέδου, ενθαρρύνοντας τη συνεργασία μεταξύ κρατών μελών και, αν αυτό απαιτείται, υποστηρίζοντας και συμπληρώνοντας τη δράση τους, σεβόμενη ταυτόχρονα πλήρως την αρμοδιότητα των κρατών μελών για το περιεχόμενο της διδασκαλίας και την οργάνωση του εκπαιδευτικού συστήματος, καθώς και την πολιτιστική και γλωσσική τους πολυμορφία».

⁽¹¹⁾ Βλ. επί παραδείγματι το άρθρο 3 παράγραφος 1 στοιχείο β) της οδηγίας 2000/43/ΕΚ του Συμβουλίου ή το άρθρο 3 παράγραφος 1 στοιχείο β) της οδηγίας 2000/78/ΕΚ του Συμβουλίου.

για την επίτευξη της κοινωνικής συνοχής, που απαιτείται η θέσπιση νομοθεσίας για τον τομέα αυτό σε ευρωπαϊκό επίπεδο, σύμφωνα με τις αρχές της επικουρικότητας και της αναλογικότητας, όπως προβλέπει το άρθρο 5 ΣΕΚ.

3.2.2.10 Είναι ιδιαίτερα σημαντικό να θεσπιστεί ένα υψηλό επίπεδο προστασίας κατά των διακρίσεων στην παροχή ειδικής εκπαίδευσης, προκειμένου να διασφαλιστεί η δίκαιη και τίμια μεταχείριση όλων των παιδιών ανεξαρτήτως θρησκείας ή πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού. Κάτι τέτοιο δεν θα συνιστούσε παρέμβαση στις πολιτικές των κρατών μελών όσον αφορά την παροχή ειδικής εκπαίδευσης σε χωριστά σχολεία ή την παροχή ενιαίας εκπαίδευσης για όλους τους μαθητές, θα διασφάλιζε όμως την εφαρμογή των πολιτικών αυτών χωρίς διακρίσεις. Η απόφαση του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου των Ανθρώπινων Δικαιωμάτων στην υπόθεση D.H. και άλλοι κατά Τσεχικής Δημοκρατίας δείχνει τον τρόπο με τον οποίο οι αποφάσεις που καθορίζουν ποια άτομα πρέπει να λαμβάνουν ειδική εκπαίδευση, μπορούν να διακρίνουν βιαιότατα ριζωμένες νοοτροπίες εκπαιδευτικών διακρίσεων (12).

3.2.2.11 Η ΕΟΚΕ θεωρεί ότι η συνέπεια στην προστασία από τις διακρίσεις στην εκπαίδευση έχει ιδιαίτερη σημασία λόγω της συχνής αλληλεπικάλυψης στον τομέα αυτό μεταξύ διακρίσεων λόγω φυλετικής ή εθνικής καταγωγής και λόγω θρησκείας ή πεποιθήσεων. Εφόσον στην οδηγία για τη φυλετική ισότητα δεν θεωρήθηκε απαραίτητος ο περιορισμός που τίθεται στο άρθρο 3 παράγραφος 3, δεν είναι σαφές γιατί είναι απαραίτητος στην προτεινόμενη οδηγία.

3.2.2.12 Όποια και εάν είναι τα όρια των ευθυνών των κρατών μελών σε σχέση με την εκπαίδευση, η οδηγία θα έπρεπε να αναφέρει ρητώς ότι κάθε τέτοια αρμοδιότητα πρέπει να ασκείται χωρίς διακρίσεις.

3.2.2.13 Η δεύτερη πρόταση του άρθρου 3, παράγραφος 3 επιτρέπει διαφορές στη μεταχείριση όσον αφορά την πρόσβαση σε εκπαιδευτικά ιδρύματα βάσει θρησκείας ή πεποιθήσεων· η ΕΟΚΕ θεωρεί ότι η οδηγία θα έπρεπε να διασφαλίζει πως τα εν λόγω ιδρύματα δεν θα δύνανται να κάνουν κανενός άλλου είδους διάκριση.

3.3 Άρθρο 4

3.3.1 Το άρθρο 4 αφορά στην ίση μεταχείριση των ατόμων με αναπηρία.

3.3.1.1 Η σύμβαση του ΟΗΕ για τα δικαιώματα των ατόμων με αναπηρία (13) περιέχει έναν ενδεικτικό ορισμό των ατόμων που περιλαμβάνονται στην κατηγορία «άτομα με αναπηρία». Τα κράτη μέλη θα έπρεπε να λαμβάνουν υπόψη τον ορισμό αυτό κατά την ανάπτυξη εθνικών νόμων για την προστασία και την προώθηση της ισότητας των ατόμων με αναπηρία. Στην οδηγία θα έπρεπε να συμπεριληφθεί καθοδήγηση προς την κατεύθυνση αυτή καθώς και για το νόημα της διάκρισης λόγω αναπηρίας.

3.3.1.2 Η ΕΟΚΕ επικροτεί τη διττή προσέγγιση του άρθρου 4 ως προς την άρση των εμποδίων κατά την πρόσβαση στην κοινωνική προστασία, τα κοινωνικά πλεονεκτήματα, την υγειονομική περίθαλψη, την εκπαίδευση, καθώς και την πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες διαθέσιμα στο κοινό, συμπεριλαμβανομένης της στέγασης και των μεταφορών, και την παροχή αυτών, μια προσέγγιση που είναι σύμφωνη

με τη σύσταση της ΕΟΚΕ (14). Στην προσέγγιση αυτή περιλαμβάνεται και το καθήκον της εκ των προτέρων πρόβλεψης μέτρων για τις ανάγκες πρόσβασης των ατόμων με αναπηρία (άρθρο 4, παράγραφος 1, στοιχείο α)), καθώς και μια απαίτηση παροχής εύλογων προσαρμογών για τη διασφάλιση της πρόσβασης χωρίς διακρίσεις σε ιδιαίτερες περιπτώσεις (άρθρο 4, παράγραφος 1, στοιχείο β)). Το άρθρο 2 παράγραφος 5 καθιστά τη μη συμμόρφωση με το άρθρο 4, παράγραφος 1, στοιχείο β) μια μορφή απαγορευμένης διάκρισης. Η ΕΟΚΕ συνιστά να διασαφηνιστεί στην οδηγία η έννοια «αποτελεσματική και χωρίς διακρίσεις πρόσβαση».

3.3.1.3 Η ΕΟΚΕ εκφράζει την ανησυχία της όσον αφορά τους τρεις περιορισμούς της υποχρέωσης πρόβλεψης που προβλέπεται στο άρθρο 4, παράγραφος 1, στοιχείο α), ήτοι ότι τα μέτρα που λαμβάνονται για την κάλυψη των αναγκών πρόσβασης δεν θα πρέπει:

- (α) να συνεπάγονται δυσανάλογη επιβάρυνση·
- (β) να απαιτούν θεμελιώδη μεταβολή της εν λόγω κοινωνικής προστασίας, των κοινωνικών πλεονεκτημάτων, της υγειονομικής περίθαλψης, της εκπαίδευσης ή των αγαθών και των υπηρεσιών· ή
- (γ) να απαιτούν την πρόβλεψη εναλλακτικών λύσεων.

3.3.1.4 Οι περιορισμοί στις περιπτώσεις β) και γ) δεν είναι σαφείς και πιθανότατα θα διατηρήσουν αδικαιολόγητες πρακτικές διακρίσεων. Επί παραδείγματι, ένας πάροχος υγειονομικής περίθαλψης που προσφέρει υπηρεσίες υγειονομικής περίθαλψης μόνο σε άτομα χωρίς αναπηρία θα μπορούσε, βασιζόμενος στον περιορισμό β), να αρνηθεί τροποποίηση της υπηρεσίας του. Μια τοπική αρχή που σήμερα λειτουργεί λεωφορεία για την εξυπηρέτηση του τοπικού νοσοκομείου τα οποία δεν μπορούν να δεχθούν χρήστες αναπηρικής καρέκλας θα μπορούσε, βασιζόμενη στον περιορισμό γ), να αρνηθεί να παράσχει εναλλακτική μορφή μεταφοράς. Η ΕΟΚΕ θεωρεί πως αρκεί να οριστεί ως υποχρέωση ο «εύλογος» χαρακτήρας των μέτρων πρόβλεψης –κάτι που δεν αποτελεί απαίτηση βάσει του άρθρου 4, παράγραφος 1, στοιχείο α)– και να θεσπιστεί ως μοναδική προϋπόθεση για την υποχρέωση που προβλέπεται στο άρθρο 4, παράγραφος 1, στοιχείο α) η μη πρόκληση δυσανάλογης επιβάρυνσης από τα μέτρα αυτά.

3.3.1.5 Το άρθρο 4, παράγραφος 2 θα παρείχε δεσμευτική νομική ισχύ σε συγκεκριμένους παράγοντες που πρέπει να λαμβάνονται υπόψη για να καθορίζεται εάν τα μέτρα που λαμβάνονται δυνάμει του άρθρου 4, παράγραφος 1, στοιχείο α) ή του άρθρου 4, παράγραφος 1, στοιχείο β) θα συνεπάγονταν «δυσανάλογη επιβάρυνση». Η αιτιολογική σκέψη 19 αναφέρει το μέγεθος, τους πόρους και τη φύση του οργανισμού ως παράγοντες που θα έπρεπε να λαμβάνονται υπόψη προκειμένου να εκτιμηθεί εάν η επιβάρυνση είναι δυσανάλογη. Στην οδηγία 2000/78/ΕΚ αναφέρονται παρόμοιοι παράγοντες στην αιτιολογική σκέψη 21. Δύο πρόσθετοι παράγοντες, ο «κύκλος ζωής των αγαθών και των υπηρεσιών» και τα «πιθανά οφέλη της αυξημένης πρόσβασης για τα άτομα με αναπηρία» αναφέρονται στο άρθρο 4, παράγραφος 2. Η ΕΟΚΕ θεωρεί ότι εφόσον αμφότεροι οι πρόσθετοι παράγοντες αποτελούν μέρος οιαδήποτε αξιολόγησης της αναλογικότητας, δεν είναι απαραίτητοι και μπορούν να αποτρέψουν τους παρόχους κοινωνικής προστασίας, κοινωνικών πλεονεκτημάτων, υγειονομικής περίθαλψης, εκπαίδευσης, αγαθών και υπηρεσιών, στέγασης και μεταφορών να αποδεχθούν ότι υφίσταται ανάγκη λήψης μέτρων για τη διασφάλιση της αποτελεσματικής πρόσβασης από τα άτομα με αναπηρία.

(12) Απόφαση του Τμήματος Μείζονος Συνθέσης 13.11.2007 (αριθ. 57325/00).

(13) Άρθρο 1.

(14) Βλ. υποσημείωση 1, παράγραφο 8.10.2.

3.3.1.6 Το άρθρο 15, παράγραφος 2 επιτρέπει στα κράτη μέλη να αναβάλουν έως και τέσσερα έτη την πλήρη εφαρμογή της υποχρέωσης παροχής αποτελεσματικής πρόσβασης. Παρότι η ΕΟΚΕ θα ήθελε όλα τα κράτη μέλη να κινηθούν προς τη διασφάλιση ικανοποιητικής πρόσβασης για τα άτομα με αναπηρία όσο το δυνατόν συντομότερα, η ΕΟΚΕ δεν διαφωνεί με την ιδέα ότι θα έπρεπε να επιτραπεί στα κράτη μέλη να αναβάλουν την έναρξη ισχύος της υποχρέωσης πρόβλεψης, που προβλέπεται στο άρθρο 4, παράγραφος 1, στοιχείο α) κατά την εν λόγω περιορισμένη χρονική περίοδο και μόνο. Η οδηγία πρέπει ωστόσο να καθιστά σαφές ότι δεν θα επιτραπεί καμία υπέρβαση της προθεσμίας για τη μεταφορά όσον αφορά τη συμμόρφωση με την υποχρέωση των εύλογων προσαρμογών για ένα συγκεκριμένο άτομο με αναπηρία, όπως προβλέπεται στο άρθρο 4 παράγραφος 1 στοιχείο β).

3.4 Άρθρο 12

3.4.1 Η ΕΟΚΕ χαιρετίζει την υποχρέωση των κρατών μελών να ορίζουν φορέα ή φορείς για την προώθηση της ίσης μεταχείρισης ανεξαρτήτως θρησκείας ή πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού με αρμοδιότητες παράλληλες με αυτές που ορίζονται για τους φορείς αυτούς στην οδηγία για τη φυλετική ισότητα και στην οδηγία για την πρόσβαση ανδρών και γυναικών στα αγαθά και τις υπηρεσίες. Η ΕΟΚΕ χαιρετίζει επίσης την σαφή δήλωση στο προοίμιο ⁽¹⁵⁾ ότι οι εν λόγω φορείς θα πρέπει να λειτουργούν κατά τρόπο συνεκτικό με τις αρχές του Παρισιού των Ηνωμένων Εθνών, οι οποίες αποσκοπούν συγκεκριμένα στην ανεξαρτησία των εθνικών φορέων πρόαψισης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Όπως έχει αναφερθεί από την ΕΟΚΕ, οι φορείς αυτοί πρέπει να είναι υπεύθυνοι για την τακτική αξιολόγηση των αποτελεσμάτων των εθνικών πολιτικών για την καταπολέμηση των διακρίσεων ⁽¹⁶⁾. Πρέπει να αναμένεται ότι οι φορείς αυτοί θα διεξάγουν συχνά ουσιαστικό διάλογο με οργανώσεις που εκπροσωπούν πρόσωπα που κινδυνεύουν να υποστούν διακρίσεις για όλους τους λόγους που αναφέρονται στην πρόταση οδηγίας.

3.4.2 Η πρόταση στο άρθρο 12, ωστόσο, θα αφήσει ένα κενό, καθώς θα εξακολουθήσει να μην υπάρχει καμία απαίτηση ορισμού φορέα ή φορέων για την προώθηση της ίσης μεταχείρισης στην απασχόληση και την εργασία για τις συγκεκριμένες μορφές διακρίσεων, δεδομένου ότι η οδηγία πλαίσιο για την απασχόληση δεν απαιτεί ειδικευμένο φορέα προώθησης της ισότητας. Οι φορείς που συγκροτούνται δυνάμει της οδηγίας για τη φυλετική ισότητα πρέπει να καλύπτουν την ισότητα τόσο εντός όσο και εκτός της απασχόλησης

ανεξαρτήτως φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, και οι φορείς που συγκροτούνται δυνάμει της οδηγίας για την πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες και της (αναδιατυπωμένης) οδηγίας για την ίση μεταχείριση (2006/54/ΕΚ) πρέπει να καλύπτουν την ισότητα γυναικών και ανδρών τόσο στην απασχόληση όσο και εκτός αυτής.

3.4.3 Η ΕΟΚΕ συνιστά, για τον λόγο αυτό, την προσθήκη μιας αιτιολογικής σκέψης στο προοίμιο της προτεινόμενης οδηγίας που θα ενθαρρύνει τα κράτη μέλη να εκχωρήσουν στους φορείς που ορίζονται δυνάμει του άρθρου 12 ισοδύναμες αρμοδιότητες όσον αφορά την ίση μεταχείριση ανεξαρτήτως θρησκείας και πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας και γενετήσιου προσανατολισμού εντός του πεδίου εφαρμογής της οδηγίας πλαίσιο για την απασχόληση).

4. Πολλαπλές διακρίσεις

4.1 Στην πρόσφατη γνωμοδότηση πρωτοβουλίας που εκπόνησε, η ΕΟΚΕ αναφέρθηκε σε συχνά φαινόμενα πολλαπλών διακρίσεων, δηλαδή διακρίσεων για περισσότερα από ένα από τα χαρακτηριστικά που καλύπτονται από το άρθρο 13. Η ΕΟΚΕ συνέστησε τη θέσπιση νέας οδηγίας που θα επιβεβαιώνει ότι η αρχή της ίσης μεταχείρισης περιλαμβάνει την προστασία από τις πολλαπλές διακρίσεις, ώστε να αποκτήσει ισχύ στο κοινοτικό και στο εθνικό δίκαιο.

4.2 Η προτεινόμενη οδηγία αναγνωρίζει ⁽¹⁷⁾ ότι οι γυναίκες πέφτουν συχνά θύματα πολλαπλών διακρίσεων, αλλά δεν εξετάζει τις πολλαπλές διακρίσεις βάσει άλλων αιτιών. Η ΕΟΚΕ θεωρεί ότι θα μπορούσε να συντελεστεί πρόοδος προς την πλήρη αναγνώριση των πολλαπλών διακρίσεων με δύο τρόπους:

- α) μια πρόσθετη αιτιολογική σκέψη στην προτεινόμενη οδηγία που θα ενθαρρύνει τα κράτη μέλη να διασφαλίζουν ότι υφίστανται νομικές διαδικασίες για τη αντιμετώπιση καταστάσεων πολλαπλών διακρίσεων, ορίζοντας συγκεκριμένα ότι οι εθνικές νομικές διαδικασίες πρέπει να διασφαλίζουν ότι ο ενάγων δύναται να εγείρει όλες τις πτυχές μιας πολλαπλής διάκρισης στο πλαίσιο της ίδιας νομικής αξίωσης·
- β) μια σύσταση της Επιτροπής η οποία θα αναφέρει την ανάγκη να λαμβάνονται υπόψη οι πολλαπλές διακρίσεις κατά τη σύνταξη και επιβολή της εθνικής νομοθεσίας και η οποία, παρότι δεν θα είναι δεσμευτική για τα κράτη μέλη, θα έπρεπε να λαμβάνεται υπόψη από τα εθνικά δικαστήρια.

Βρυξέλλες, 14 Ιανουαρίου 2009.

Ο Πρόεδρος
της Ευρωπαϊκής Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής
Mario SEPI

⁽¹⁵⁾ Αιτιολογική σκέψη 28.

⁽¹⁶⁾ Βλ. υποσημείωση 1, παράγραφο 8.10.8.

⁽¹⁷⁾ Αιτιολογική σκέψη 13.